

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/188953,Uroczystosci-w-80-rocznice-buntu-wiezniow-obozu-smierci-Treblinka-II-Treblinka-2.html>
18.06.2026, 08:16

Uroczystości w 80. rocznicę buntu więźniów obozu śmierci Treblinka II - Treblinka, 2 sierpnia 2023

2 sierpnia 1943 roku w obozie zagłady Treblinka II rozpoczął się bunt więźniów, którzy podpalili budynki obozowe i zaatakowali strażników. W buncie wzięło udział ponad 700 więźniów, około 200 udało się uciec z obozu, a blisko 100 przeżyło wojnę. Uroczystości upamiętniające 80. rocznicę odbyły się 2 sierpnia 2023 r. w Muzeum Treblinka.

Uroczystości w 80. rocznicę buntu więźniów obozu śmierci Treblinka II - Treblinka, 2 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości w 80. rocznicę buntu więźniów obozu śmierci Treblinka II - Treblinka, 2 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości w 80. rocznicę buntu więźniów obozu śmierci Treblinka II - Treblinka, 2 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości w 80. rocznicę buntu więźniów obozu śmierci Treblinka II - Treblinka, 2 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Uroczystości w 80. rocznicę buntu więźniów obozu śmierci Treblinka II – Treblinka, 2 sierpnia 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Obchody upamiętniające 80. rocznicę buntu zostały zorganizowane z inicjatywy Żydowskiego Instytutu Historycznego im. Emanuela Ringelbluma we współpracy z Muzeum Treblinka. Niemiecki nazistowski obóz zagłady i obóz pracy (1941-1944). Oficjalne uroczystości rozpoczęły się w samo południe pod pomnikiem Ofiar Obozu Zagłady, który znajduje się na terenie muzeum. Obecni byli przedstawiciele władz państwowych Zastępca Szefa Kancelarii Prezydenta RP Piotr Ćwik, Wicemarszałek Senatu Gabriela Morawska-Stanecka, Wicemarszałek Sejmu Małgorzata Kidawa-Błońska, przedstawiciele samorządów, duchowieństwa, środowisk żydowskich m.in. dyrektor Instytutu Yad Vashem Dani Dayan, Ambasador Izraela Yacov Livne, rabin Polski Michael Schudrich, zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr hab. Karol Polejowski oraz wdowa po najdłużej żyjącym uczestniku buntu w Treblince Samuelu Willenbergu – Ada Krystyna Willenberg.

Jeszcze przed głównymi obchodami rocznicy zebrani goście mogli zapoznać się z zorganizowaną przez Biuro Współpracy Międzynarodowej IPN wystawą plenerową „[Obraz Treblinka w oczach Samuela Willenberga](#)”. Po wystawie rzeźb stworzonych przez Samuela Willenberga, oprowadzała Ada Willenberg.

Jestem bardzo wdzięczna Instytutowi Pamięci Narodowej, który wziął w swoje ręce te rzeźby, i że są one udostępniane dużej części ludności w całej Polsce. Teraz znalazły się w Treblince. To jest odpowiednie miejsce dla nich. To było właśnie marzenie mojego męża, żeby powstało tu muzeum, w którym te rzeźby będą reprezentowane.

Cała historia Treblinka jest przedstawiona w tych rzeźbach. Rzeźby zostały stworzone przez mojego męża w wieku lat 70, kiedy był na emeryturze, pełen wigoru i stwierdził, że powinien pokazać klasycznie, jak to wszystko w Treblince wyglądało.

Nowa odsłona wystawy, pokazana tylko w tym symbolicznym dniu, stanowi ukoronowanie projektu edukacyjnego, prowadzonego przez Instytut od 2020 roku. Do tej pory ekspozycja na bazie 15 rzeźb sprowadzonych przez IPN z Izraela objechała wiele miast Polski, a w 2023 roku została zaprezentowana w Sejmie RP. Być może już niedługo eksponaty staną w specjalnie na ten cel wybudowanym pawilonie w Muzeum Treblinka zgodnie z ostatnią wolą Artysty.

Podczas oficjalnych obchodów głos zabrała Monika Krawczyk dyrektor Żydowskiego Instytutu Historycznego im. Emanuela Ringelbluma:

W obozie zagłady w Treblince zamordowano około 900 tysięcy Żydów z Polski, głównie z Warszawy, ale też z całego Mazowsza, i z całego Podlasia, i z większych miast takich jak Częstochowa, Piotrków Trybunalski. Zginęli tu też obywatele Czech, Słowacji, Grecji, ówczesnej Jugosławii, Bułgarii Austrii i Niemiec, a także przedstawiciele innych narodowości, również Romowie.

Historycy nie są pewni, czy tutaj zginęło 800 tys. czy 900 tys. ludzi. I ja zadaję sobie pytanie, jak można mylić się o 100 tysięcy istnień ludzkich? 100 tysięcy istnień ludzkich to są takie miasta jak Płock czy Elbląg. Czy można się mylić o całe miasto? To jest fakt, że nie znamy imion i nazwisk tych osób. Oni zostali zgładzeni razem z pamięcią o nich samych. Nazywamy to podwójną zbrodnią

Zastępca Szefa Kancelarii Prezydenta RP Piotr Ćwik odczytał list od prezydenta RP Andrzeja Dudy, w którym prezydent zaznaczył, że powstanie było zrywem wyjątkowo dramatycznym, ponieważ jego uczestnicy myśleli nie tyle o swoim ocaleniu, ile o pomśczeniu zgładzonych. Chcieli spróbować zatrzymać ludobójstwo. Ci, którym uda się uratować, mieli przekazać światu historię Treblinki.

Wicemarszałek Sejmu Małgorzata Kidawa-Błońska podkreśliła, że Treblinka:

To miejsce, to opowieść o heroizmie, o wydarzeniach sprzed 80 lat, kiedy to grupa bojowników, bohaterów, którzy nie zawsze wierzyli w wolność i w to, że jest jakieś inne wyjście, postanowiła odnaleźć światło, wyjść z tego piekła i zniszczyć ten obóz zagłady. Bunt, który rozpoczęli, był nie tylko krzykiem rozpacz, ale zarazem nadziei, że jednak może uda się ocalić pamięć. Wiedzieli, że muszą przetrwać, aby mogli opowiedzieć, co tu się działo. Świadców tych wydarzeń już nie ma

Dodała, że teraz nowe pokolenia muszą pamiętać o tych wydarzeniach.

Zastępca prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski w swoim wystąpieniu zaznaczył, że misją Instytutu jest właśnie zachowanie pamięci o bohaterach i ofiarach dwudziestowiecznych totalitaryzmów.

Dzisiaj, w osiemdziesiątą rocznicę zrywu żydowskich więźniów niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego w Treblince, wracamy pamięcią do tamtych wydarzeń, okazując należny szacunek i hołd walecznym obywatelom polskim żydowskiego pochodzenia, którzy w obliczu straszliwego wroga, jakim byli niemieccy narodowi socjaliści i wobec realizowanej przez nich systematycznej eksterminacji, z odwagą i godnością stanęli do walki.

Oddajemy hołd i czcimy pamięć wszystkich ofiar niemieckiego ludobójstwa, którzy zginęli w tym obozie oraz w innych obozach masowej zagłady – powiedział dr hab. Polejowski.

Podczas przemówień ważne słowa dodała jeszcze Ada Krystyna Willenberg, która zaznaczyła, że więźniowie, którzy zorganizowali powstanie, nie wierzyli, że przeżyją. Celem tego buntu, nie była ucieczka i ratowanie życia. Głównym celem była likwidacja i zniszczenie obozu.

Po przemowach odbyła się międzyreligijna modlitwa odprawiona przez rabina oraz polskich duchownych.

W czasie uroczystości zebrani goście wysłuchali utworu *Lid fun tojt-lager Treblinka* (Pieśń obozu śmierci Treblinka) w wykonaniu Chóru Kameleon Dzielnicy Mokotów pod batutą Katarzyny M. Bonieckiej. Pieśń została skomponowana prawdopodobnie przez austriackiego Żyda Konrada Manna, byłego więźnia obozu Treblinka II.

Na koniec obchodów zgromadzeni złożyli wieńce i kwiaty pod pomnikiem Ofiar Obozu Zagłady, a po oficjalnych uroczystościach został podpisany akt erekcyjny nowego budynku wystawienniczo-edukacyjnego Muzeum Treblinka.

Obóz w Treblince powstał w ramach akcji Reinhardt, w której mieli zostać zgładzeni wszyscy Żydzi z Generalnego Gubernatorstwa. Był to, obok Bełżca i Sobiboru, ośrodek natychmiastowej zagłady Żydów. Obóz w Treblince miał jedno zadanie: zgładzić jak najwięcej Żydów w jak najkrótszym czasie. Pierwszy transport Żydów z getta warszawskiego przybył do Treblinka 23 lipca 1942 roku. Do sierpnia 1943 roku Niemcy wymordowali tutaj ok. 900 tys. osób. Większość z nich pochodziła z terenów Polski (z Warszawy, Białegostoku, Grodna, Kielc, Radomia, Łukowa, Częstochowy, Kozienc i wielu mniejszych miejscowości), ale także z Austrii, Belgii, Bułgarii, Czechosłowacji, Francji, Grecji, Jugosławii, Niemiec i ZSRS. Wymordowano tu także dwa lub trzy transporty Romów.

2 sierpnia 1943 roku w niemieckim obozie zagłady w Treblince wybuchł zbrojny bunt, w

którym wzięło udział ponad 800 uwięzionych. Zaatakowano strażników i podpalono zbiornik z paliwem. Kierownictwo obozu i sztab Akcji Reinhardt próbowało bagatelizować bunt i utrzymać go w tajemnicy, a późną jesienią 1943 r. okupant niemiecki przystąpił do zacierania śladów swoich zbrodni w Treblince II. Ucieczka podczas buntu udała się ok. 200 więźniom. Szacuje się, że końca wojny doczekać mogło nie więcej niż 100 spośród nich.

Ostatnim powstańcem z Treblinki był zmarły w 2016 r., pochodzący z Częstochowy Samuel Willenberg, który co roku wraz z bliskimi odwiedzał Polskę na rocznicę 2 sierpnia i brał udział w uroczystościach. Pozostawił po sobie artystyczną spuściznę – [cykl rzeźb ukazujących życie więźniów Treblinki i bunt, jaki podnieśli, by uratować godność](#). Wystawa zgodnie z wolą autora ostatecznie znajdzie się w nowo wybudowanym pawilonie muzeum. 1 sierpnia 2023 roku na kamienicy przy ulicy Marszałkowskiej 60 została odsłonięta sfinansowana przez Instytut Pamięci Narodowej [tablica upamiętniająca Samuela Willenberga i jego ojca Pereca](#).

Wystawa „Obraz Treblinki w oczach Samuela Willenberga”

W styczniu 2020 roku Instytut Pamięci Narodowej sprowadził z Izraela do Polski kolekcję 15 rzeźb Samuela Willenberga. Pomimo ogólnoświatowej pandemii, projekt zaistniał w świadomości Polaków, także za sprawą stworzonego przez nas wirtualnego spaceru po wystawie (<https://lastwitness.eu/>) i proponowanych on-line warsztatach dla młodzieży na temat ujęć Holokaustu w sztuce. Gdy już było to możliwe, ekspozycja, uzupełniona o cytaty ze wspomnień Autora w językach angielskim, polskim i hebrajskim, gościła w kilkunastu lokalizacjach w całej Polsce, także w miejscach byłych niemieckich obozów koncentracyjnych: w Bełżcu, Sobiborze i Majdanku.

Rzeźby Samuela Willenberga przedstawiają codzienność życia w obozowym piekle. Artysta oddaje głos pojedynczym ofiarom, uwiecznił w rzeźbie również sceny zbiorowe – tj. bunt w obozie (2 sierpnia 1943 r.) czy ucieczkę garstki ocalałych więźniów.

Ekspozycję wraz z projektem edukacyjnym na kanwie prac Willenberga zrealizowano dzięki życzliwości i zaufaniu, jakim obdarzyła Instytut Pamięci Narodowej wdowa po artyście Ada Krystyna Willenberg, która kontynuuje dzieło swojego męża w imię zachowania pamięci o Zagładzie, zwłaszcza wśród młodych pokoleń.

Biuro Współpracy Międzynarodowej IPN będzie prezentować wystawę w byłych obozach koncentracyjnych oraz miejscach pamięci na terenie Niemiec. Do realizacji tego przedsięwzięcia IPN zyskał już przychylność Ambasady Niemiec w Warszawie. W dalszej kolejności wystawę będzie można zobaczyć m.in. we Francji oraz w USA.

Zgodnie z ostatnim życzeniem Artysty wystawa docelowo ma znaleźć swoje miejsce na terenie Muzeum niemieckiego nazistowskiego obozu zagłady i obozu pracy (1941-1944) w Treblince.

Przeczytaj więcej:

▶ [Artur Podgórski: Obóz zagłady w Treblince](#)

▶ [Paweł Błażewicz: Bunt w Treblince II](#)

▶ [Maciej Kwaśniewski: Bojownik w piekle i jego niezwykle rzeźby](#)